

S tem bi bila materija 3. naslova I. odseka izčrpana. Osnovne določbe o častnih sodnikih, o njih značaju, o pogojih njihovega zvanja, o njih postavljanju, pravicah in dolžnostih podaje načrt v II. odseku (§§ 72 do 76). Povrnem se k njim, ko izpregovorim o sodniškem osebju.

(Dalje v prih. letniku.)

O pravni kvalifikaciji bistva in pravnih opravil funkcionarjev hranilnic.

Anton Levec, dvorni svetnik v pokoju.

Hranilnice v smislu regulativa z dne 26. septembra 1844 ustanovljajo ali zasebna društva ali pa občine. Njih namen pa ni, da bi nosile dobiček le svojim ustanoviteljem, nego regulativ (§ 1.) označuje kot svrhu hranilnic: dati manj premožnim slojem ljudstva priliko za varno shrambo, obrestovanje in polagano pomnožitev manjših prihrankov ter s tem vzbuditi pri teh slojih ljudstva veselje do dela in do štedljivosti.

Zato določa regulativ v § 12., da se more presežek čez potrebni rezervni fond porabiti za dobrodelne in obče koristne krajevne svrhe in da je pri določitvi tega porabljanja upoštevati v prvi vrsti interese neimovitih strank zavoda. Seveda se odkaže neki del dobička navadno tudi ustanovitelju, posebno občini, toda za porabo v navedene namene in le če in kolikor to določijo funkcionarji zavoda.

Regulativ do'loča dalje v § 22., da je ločiti štatute društva od štatutov hranilnice, ako je kako privatno društvo ustanovilo hranilnico. V tem smislu se mora seveda štatut hranilnice ločiti tudi od takozvanega občinskega reda občine, ki je ustanovila hranilnico. V zadnjem odstavku § 22 se še poudarja, da je hranilnični fond shranjevati in zaračunjevati ločeno od občinskih oblagaj.

Iz navedenega sledi, da so hranilnice od društev ali občin, ki so jih ustanovile, povsem ločeni in samostojni zavodi s samosvojim imetjem in samosvojo upravo tega imetja, torej od njih ustanoviteljev neodvisni pravni subjekti, torej juristične osebe. To je v pravoznanstvu povsem nesporno; kajti bistvo juristične osebe je ravno v tem, da ima lastno imetje in svojo upravo tega imetja.

Ker pa hranilnica po sebi kot juristična oseba nima opravilne zmožnosti, mora imeti organe, ki jo zastopajo, poslujejo mesto nje in upravljajo njeno imetje.

Vpraša se sedaj, kako je pravno kvalificirati bistvo teh organov? Ob ustanovitvi zavoda po zasebnem društvu ali po občini je naravno, da izbere osnoveatelj zavoda prve funkcionarje; tudi mu je po štatutih dana eventualna možnost, da sodeluje pri izvolitvi novih ali pri dopolnitvi odbornikov. Kakor hitro pa je hranilnica po izvolitvi funkcionarjev in po politični odobritvi njenih pravil (štatutov) konstituirana, postane samostojen praven subjekt s svojim imetjem in s svojo lastno upravo tega imetja. Društvo ali občina nista gospodarja hranilnice v tem smislu, da delujejo funkcionarji v njuno korist, da so jima odgovorni za svoje morebitno nepravilno postopanje in za škodo, ki izvira iz takega postopanja, kajti oni ne upravljajo društvenega ali občinskega imetja. Funkcionarji, ki postopajo proti pravilom, so odgovorni hranilnici sami, ne pa društvu ali občini. V § 22. odst. 5. in 6. regulativa je rečeno, da si sme društvo ob ustanovitvi izgovoriti nadzorstvo in kontrolo hranilnične uprave, občina pa, da naj skrbi za hranilnično upravo po organih, ki so ji že na razpolago, ali ki jih šele postavi v to svrhu, torej naj skrbi samo za imenovanje hranilničnih funkcionarjev, bodisi ob ustanovitvi hranilnice ali ob poznejši dopolnitvi; a iz teh določb nikakor ne sledi, da smeta društvo ali občina glede na č i n a uprave samostojno kaj ukrepati. Napak je zato po mojih mislih, ako se dopušča v štatutih društvu ali občini tak poseg v upravo, ki se ne strinja s pojmom hranilnice kot samostojnega pravnega subjekta, kot juristične osebe. Napačno je torej, ako se, kakor v pravilih neke mestne hranilnice na Slovenskem, dopušča občini določanje o obrestih, ki jih je plačevati strankam od vlog, in o obrestih, ki se morejo plačevati hranilnici od posojil, ali določba, če je zdražiti posestva, ki pridejo za terjatev hranilnice na dražbo itd. To sledi iz pojma juristične osebe. Nadzorstvo ali kontrola pomeni le opozarjati na nedostatnosti. Nadzorstvo ima tudi politično oblastvo in vladni komisar, a nihče ne more trditi, da sta oblastvo ali vladni komisar upravičena samostojno kaj ukrepati, če opazita nepravilno upravo hranilničnih organov. Utegne sicer kdo reči: da je to res, a društvo ali občina jamčita s svojim i m e t j e m za obveznosti po njih ustanovljene hrani'nice. Tudi to je res! A prezreti se ne sme, da so hranilnice juristične osebe z lastnim imetjem in z lastno upravo tega imetja. Društvo in občina smeta, ako se ne postopa po njih zahtevi, odreči zavodu svoje jamstvo za bodočnost, nikdar pa ne moreta zahtevati, k a k o naj hranilnica posluje. Tako ravnanje bi bil poseg v delovanje juristične osebe, v pravno bistvo te osebe. Društvo ali občina predloži sicer ob ustanovitvi hranilnice osnovo štatuta in vpliva zato na vsebino štatuta, a to le toliko, kolikor ne pride navzkriž z do-

ločbami regulativa in kolikor zahtevajo lokalne razmere predlagane točke štatuta ali so sicer svrhi zavoda primerne (§ 6. regulativa). Kakor hitro pa je štatut sprejet in zavod ustanovljen, more spremembo štatutarnih določb predlagati le hranilnica sama, čeprav le z odobritvijo občine. Tudi to izvira iz pojma juristične osebe. Napačno je zato mnenje, da sme društvo ali občina poljubno, po naziranju svojih članov oziroma odbornikov, predlagati spremembo pravil. Čitalo se je, da je neka občina predlagala spremembo štatuta in da je politično oblastvo ta predlog zavrnilo, češ da ni potrebe za zahtevano spremembo pravil. Tako občina kakor politično oblastvo nista zadela jedra. Štatut zadevne hranilnice pravi v § 4., ki določa delokrog občinskega zastopa, da mu gre odobrenje po hranilničnem odboru sklenjene spremembe štatuta, in v končnem paragrafu, da ima hranilnični odbor pravico, skleniti proti odobritvi občinskega odbora in ministrstva za notranje posle spremembo štatutov. Občini torej nikakor ni moči po sebi spremeniti določbe pravil.

Iz navedenega je jasno, da so funkcionarji hranilnic od svojih ustanoviteljev popolnoma neodvisni upravitelji hranilničnega fonda, t. j. njih rezerve in pripadlega dobička.

Navedeni funkcionarji torej ne morejo biti pooblaščenci društva ali občine, saj oni ne upravljajo njunega premoženja. Randa pravi,¹⁾ da so zastopniki juristične osebe »rechtlich anerkannte Repräsentanten und Quasi-Geschäftsherren derselben, ki so »kraft des Gesetzes oder der Statuten oder der Organisierungsvorschriften« poklicani poslovati za njo. Funkcionarji hranilnice so torej kakor (quasi) sami gospodarji. Tudi to pa izključuje mandatno razmerje. Oni pa tudi iz navedenega razloga (kot quasi-gospodarji) niso pooblaščenci hranilnic. Te si zaradi svoje opravilne nezmožnosti niti ne morejo postaviti pooblaščenecv. Ker pa reprezentanti hranilnic vendar le niso njihni pravi gospodarji, t. j. lastniki imetja, sledi, da so jim odgovorni za škodo, ki so jim jo napravili s svojim protištaturarnim postopanjem. To odgovornost ustanavljajo že štatuti sami v zvezi z določbami občnega državlanskega zakonika. Povračilo te škode utegnejo zahtevati le hranilnice same, ker imajo one svoje od društva ali občin ločeno imetje. Osnovatelju hranilnice je moči nastopiti proti funkcionarjem le, ako je prišel vsled svojega jamstva do kakega plačila.

Po štatutarni organizaciji se delijo funkcionarji v upravni odbor in v ravnateljstvo, ki imata vsak svoje strogo določeno področje. Ravnateljstvo izvoli navadno upravni odbor

¹⁾ Die Schadenersatzpflicht nach österr. Rechte, druga izdaja, 1908, str. 96.

iz števila svojih članov. A tudi vsled tega članov ravnateljstva ni moči smatrati za pooblaščenca; kajti kakor rečeno ima ravnateljstvo svoje določeno področje. Ono ne nastopa torej v imenu upravnega odbora, ono sklepa v stvareh svojega področja popolnoma samostojno. Tudi med upravnim odborom in ravnateljstvom ni nobenega mandatnega razmerja.

Iz tega pa je dalje razvidno, da o ratihabaciji sklepov ravnateljstva po upravnem odboru ne more biti govora. Sklepi ravnateljstva so ali pravilno storjeni, veljavni ali pa neveljavni, nični, pri čemer je pripomniti, da sta pravna pojma neveljaven in ničen soznačna (sinonimna) v našem zakonodajstvu. To nam potrjuje prejšnje besedilo § 879. o. d. z., ki govori o neveljavnosti nekaterih pogodb, in sedanje besedilo (novela III. § 90.), ki označuje deloma iste pogodbe, kakor jih našteva prejšnje besedilo, kot nične.

Ako je torej ravnateljstvo hranilnice storilo sklep o zadevi, ki ni spadala po določbah statuta v njegovo področje, ali ako ta sklep ne ustreza določbam statuta, je ta sklep neveljaven, ničen, t. j. absolutno ničen, ki ga ni moči niti po upravnem odboru, niti po drugem faktorju ratihabirati. To sledi iz pravnih pojmov o absolutni in relativni neveljavnosti pravnih opravil. Absolutno nični sklepi ne stopijo nikdar v veljavo, niti po obojestranski volji prizadetih strank, oni ne eksistirajo. Sanacija je možna le z novim pravilnim sklepom kompetentnega faktorja (glej Krainz § 130).

Zgolj odobriti je moči le relativno nično pravno opravilo. Relativno nično pa je opravilo, kadar je dopustna poznejša dopolnitev dejanskega stanu, ki je sicer nedostaten za učinkovanje.

Dr. Strohal pravi,²⁾ da so to pravna opravila »bei denen die nachträgliche Ergänzung des zum Wirksamwerden unzureichenden Tatbestandes zulässig ist, zB. durch Genehmigung des vom gesetzlichen Vertreter geschlossenen Geschäftes. Solche Fälle haben«, pravi pisatelj dalje, »miteinander gemein, dass die angestrebte Rechtswirkung zunächst nicht eintritt, so dass sich das Rechtsgeschäft als vorläufig unwirksam darstellt. Rechtlich bedeutungslos ist aber der ergänzungsbedürftige Tatbestand deswegen noch nicht. Ein gewisses Mass von Rechtswirkung besteht noch darin, dass der unvollständige Tatbestand der nachträglichen Genehmigung fähig ist.«

Pozitivni zakoni, n. pr. o. d. z. v §§ 244, 865, 1016, pa določajo, kdaj je podano kako relativno nično, a po naknadni odobritvi pravno omogočeno pravno opravilo. Glede zavodov, ki so, kakor hranilnice, pod nadzorstvom javne uprave, določa § 867. o. d. z.,

²⁾ »Über relative Unwirksamkeit«, v Festschrift, II., str. 747.

ki velja, če se upošteva marginalni napis §§ 26. in 526. o. d. z. tudi za moralične, torej juristične osebe, da se ravna veljavnost njih pogodb po določbah statuta. To je ob sebi umevno; v statutu je obsežena vsa ustava in organizacija takega zavoda. Če torej statut nima določbe o relativno ničnih sklepih organov zavoda, bodisi upravnega odbora ali ravnateljstva, jih ni moči po nobenem faktorju odobriti, torej zlasti ne sklepov ravnateljstva po upravnem odboru. Politično oblastvo in vladni komisar imata pa itak le nadzorstvo nad upravo, opozarjata na njene nedostatke ter skrbita za njih odpravo, do upravnih poslov (odobritve sklepov) pa nimata nobene pravice.

V ostalem pa: relativno nične sklepe je moči odobriti po višjem faktorju le, ako gre za odobritve sposoben sklep. Ako je sklep od koga neveljaven, ne koristi nobena odobritev, ker »dopolnitve potreben dejanski stan«, ki bi imel določno mero pravnega učinka, sploh ni podan. Formalno, a tudi stvarno neveljavnih pravnih opravil nikdar ni moči odobriti. Ženitne in dedinske pogodbe med nedol. pogodnikoma, dasi zastopana po zakonitih zastopnikih, nikdar ne more ratihabirati varstveno sodišče, ako se pogodba ni sklenila v obliki notarskega akta. Pravico, sklepati prodajo občinskega imetja ali dobra, imajo le občinski odbori. Za veljavnost teh sklepov imajo občinski redi določne predpise (n. pr. za bivšo Štajersko §§ 37, 38, 42 in 58.) Ako bi bil župan sam prodal tako imetje ali dobro, ne bi bilo moči odobriti sklep po prejšnjem deželnem odboru. Ta odbor bi bil pač zahteval pravilen sklep občinskega odbora.

Ta razprava tudi kaže nepravilni nazor, da je z odobritvijo letnih računskih zaključkov po upravnem odboru, ki jih predlaga ravnateljstvo temu odboru, smatrati za odobreno vse poslovanje ravnateljstva, in da to še manj velja glede odobritve računskih zaključkov po takozvanem preglednem odboru občine, čigar člani navadno niti niso funkcionarji hranilnice.

V zadnjem času je teklo in še teče več pravnih mestnih hranilnic proti bivšim (nemškimi) funkcionarjem zaradi povračila škode, ki so jo napravili tožiteljicam s protištaturarnim podpisom avstrijskih vojnih posojil. Ker morejo hranilnice le uspevati, ako poslujejo strogo po določbah svojih pravil in je zato v tem smislu izdan tudi regulativ, je popolnoma neumestno, ozirati se pri razsoji takih pravnih od katerokoli oportuniteto, ali se ravnati celo po načelu: »quieta non movere«.

